

MIESTŲ MODELIAVIMAS XX–XXI A. LIETUVOS ARCHITEKTŲ URBANISTŲ AKIMIS VAKARŲ EUROPOS KONTEKSTE

Agnė VĖTĖ

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Vilnius, Lietuva

El. paštas: agne.vete@gmail.com; agne.vete@vgtu.lt

Santrauka. XX a. pabaiga Europos miestams itin svarbi dėl suaktyvėjusių antimodernistinių idėjų, kurios paskatino atsigręžti į miestų istorinius branduolius, miesto savitumo ir modeliavimo priemonių paieškas. Lietuvos architektai urbanistai formuoja savą požiūrį į miestus ir jų modeliavimą, kuris turi glaudžių sąlyčio taškų su Vakarų Europos atstovų mintimis. Lietuvoje Vakarų įtaka urbanistinei raidai tapo ypač reikšminga po nepriklausomybės atgavimo, todėl formuojant miestų modeliavimo sampratą mūsų šalyje svarbu suprasti ir vakarietišką kontekstą. Straipsnyje apžvelgiami ryškiausių Lietuvos ir Vakarų Europos architektų urbanistų miestų ir jų modeliavimo sampratos išskirtiniai bruožai.

Reikšminiai žodžiai: miestas, miesto modeliavimas, kompozicija, architektas urbanistas.

Įvadas

Žvelgiant į Lietuvos miestų urbanistinę raidą, jau XV a. pasireiškė Vakarų ir vidurio Europos šalių įtaka Lietuvos miestams (žr. Miškinis 1994), kuri svarbi ir šiandien dėl glaudžių politinių ir ekonominių ryšių. Neatmestina ir Rytų įtaka, tačiau jų dominavimo ribą galima nubrėžti ties XX a. pabaiga Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir pradėjus siekti integracijos į vakarus. Neišvengiama kitų šalių įtaka, tarpusavio ryšiai lėmė miestų niveliacijos ir savitumo praradimo procesus. Nuo XX a. antrosios pusės pradėta atsakyti modernistinių idėjų ir aktyviau kalbėti apie miestų istorinių branduolių regeneraciją, savitumo paieškas, miestų modeliavimo poreikį.

Lietuvoje dažnai miesto modeliavimo pagrindinėms charakteristikoms, savitumui ir paaiškinti tam, kaip jį vizualiai suvokia žmogus, naudojama urbanistinės kompozicijos sąvoka. Tačiau pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje yra keliami sąvokos sampratos, jos objekto ir turinio skirtumų problematika, išryškinant postsovietinę (kuriai būdinga urbanistinės kompozicijos sąvoka) ir Vakarų kryptis (nebūdinga urbanistinės kompozicijos sąvoka) (žr. Grunskis 2010). Taip pat XXI a. padaugėjo Lietuvoje atskirų miesto elementų (pvz. aikščių, architektūrinių ansamblių) tyrimų, kurie yra būdingesni Vakarų nei postsovietinėms valstybėms. Įprasta, kad tokius ir kitus, su miesto erdviniais, estetiniais, vizualiniais parametrais susijusius klausimus, sprendžia

architektas urbanistas (angl. *urban designer, urban planner, priklausomai nuo tikslesnės specializacijos*).

Iškyla klausimas: kaip Lietuvoje architektai urbanistai suvokia miestą, kokias svarbiausias jo modeliavimo priemones išskiria, koks suvokimo santykis yra su Vakarų Europos šalių atstovais? Šiame straipsnyje yra apžvelgiamas Lietuvos ir Vakarų Europos ryškiausių XX–XXI a. architektų urbanistų miestų, jų modeliavimo suvokimas, siekiant nustatyti išskirtinius ir vyraujančius miesto, kaip architektūros objekto, modeliavimo bruožus, kurie padėtų konstruoti miesto modeliavimo sampratą.

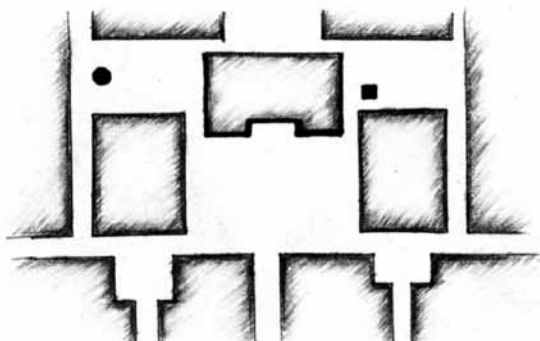
Straipsniu nėra siekiama aprėpti ekonominius, politinius, socialinius ir kt. miestams svarbius aspektus – miestas šiame straipsnyje nagrinėjamas kaip architektūrinis, trijų dimensijų su estetinėmis ir meninėmis vertėmis, objektas. Tyrimas apsiriboja svarbiausiomis autorių mintimis, kurios padėtų atskleisti miestų, kaip architektūrinio objekto, modeliavimo principus. Siekiant išsamaus miestų modeliavimo principų tyrimo, reikalinga išanalizuoti ne tik daugiau ir giliau Lietuvos ir Vakarų Europos autorių, bet ir Rytų Europos bei Jungtinių Amerikos Valstijų. Tačiau šiame straipsnyje yra pristatomi pirmojo tyrimo etapo rezultatai, kuris aprėpia šiuos Lietuvos architektus urbanistus: Kazį Šešelgį, Algimantą Miškinį, Vytautą Jurkštą, Jurgį Vanagą, Pranciškų Juškevičių, Zigmą Joną Daunorą, Algį Vyšniūną, Inesą Alistratovaitę – Kurtinaitienę, Dalią

Dijokienę, Tomą Grunskį; ir šiuos Vakarų Europos autorius: Camillo Sitte, Le Corbusier, Christopher Alexander, Rob Krier, Gordon Cullen, Philippe Panerai. Pirmajam tyrimo etapui pasirinkti autoriai, kurių darbai yra itin reikšmingi Lietuvos ir Europos kontekste. Straipsnyje yra remiamasi autorių tekstais, siekiant išvengti interpretacijų ir išryškinti svarbiausias autorių mintis, iliustruojant autorės parengtomis schemomis. Straipsnio tikslas – apžvelgus Lietuvos ir Vakarų Europos architektų urbanistų svarbiausias miestų modeliavimo gaires, apibrėžti vyraujančias miestų modeliavimo principus Lietuvoje Vakarų Europos kontekste.

Miestų modeliavimo teoriniai principai Vakarų Europoje

Straipsnyje apžvelgiamos Vakarų Europos asmenybės, palikusios ypatingą žymę miesto modeliavimo sampratoje iki šių dienų: C. Sitte, Le Corbusier, G. Cullen, C. Alexander, R. Krier, P. Panerai.

C. Sitte teigia, kad miesto planas yra priemonė įspūdingų urbanistinių darinių kūrimui, tačiau dažnai jis yra rengiamas be aiškios vizijos kaip vienas ar kitas miesto rajonas bus vystomas. Vizija, kaip natūralus erdvės suvokimas,

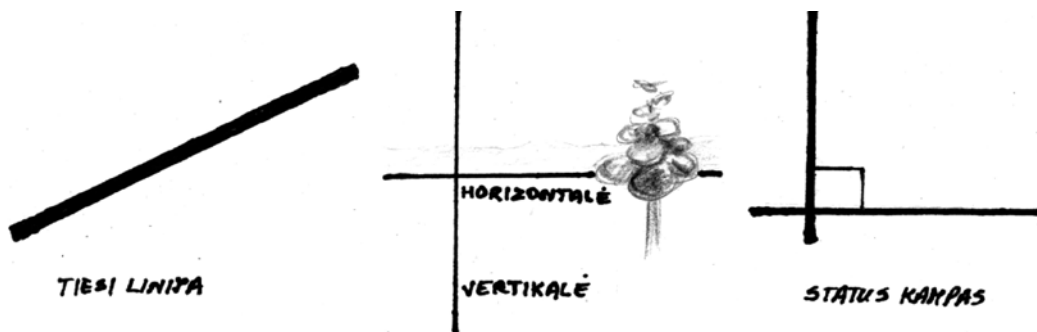
1 pav. Miesto dalies modeliavimas remiantis antikinių miestų erdvių struktūromis

Fig. 1. Modelling a part of a city based on the structure of spaces of the Ancient cities

turėtų būti pagrindu sprendžiant konfliktus miestų formavime. Autorius siūlo atsisakyti modernių monotoniškų kvartalų, stengtis išlaikyti likusių istorinių miestų dalis ir pasinaudoti antikiniai modeliais šiandienos miestų formavime (žr. Sitte 2013). Norint parengti gerą miesto planą, C. Sitte siūlo pirmiausia skirti dėmesį svarbiausių aikščių ir gatvių erdvių dizaino kūrimui, o antraeilės svarbos teritorijas planuoti remiantis ekonomiškiausio žemės išnaudojimo faktoriumi. Jis nurodo, kad žemės palikimas ateities konstrukcijoms ir gatvių tąsų numatymas yra tos priemonės, kurios lemia urbanistinių struktūrų išliekamąją vertę. Svarbiausia C. Sitte mintis – reikšmingiausių aikščių ir gatvių formavimas yra pamatinis miesto modeliavimo elementas (1 pav.).

Le Corbusier mintys kontrastuoja su C. Sitte. Jis žvelgia į miestą kaip į įrankį, kuris turi atlikti savo funkciją, turi būti vertas mūsų ir atitikti laikmetį. Geometrija autoriui yra pats svarbiausias raktinis žodis modeliuojant miestus, nes geometrija: priemonė suvokti ir išreikšti pasaulį; pamatas; materialusis pagrindas, ant kurių statome simbolius; geometrijos rezultatas yra mechanizmai. Šias mintis jis grindžia tuo, kad žmonės vaikšto tiesiomis linijomis, nes jie turi tikslą ir žino, kur eina, o transporto cirkuliacija taip pat reikalauja tiesių linijų. Kitas svarbus geometrinis elementas – status kampas – pagrindinė ir pakankama priemonė itin tiksliai apibrėžti erdvę (žr. Le Corbusier 1987). Be to, autorius mano, kad žmogus, ieškodamas saugumo, geometrizuoja aplinką – juk pažvelgę į miesto nuotrauką iš oro matysime vien geometrines formas. Le Corbusier ryškiausia mintis yra ta, kad sėkmingas miestas gali būti tik tada, kai išvysto greitį, o tai reiškia, kad miestai, ypač jų centrai, turi būti perstatomi taip, kad būtų pasiekiamas tobuliausia geometrinė forma (2 pav.) greitam susisiekimui.

C. Alexander savo tyrimuose žvelgia į miestą itin kompleksiskai, tarp jo idėjų galima atrasti minčių, kurios neprieštarautų C. Sitte, Le Corbusier ir kitiems architektams urbanistams. Autoriaus miesto modeliavimas yra

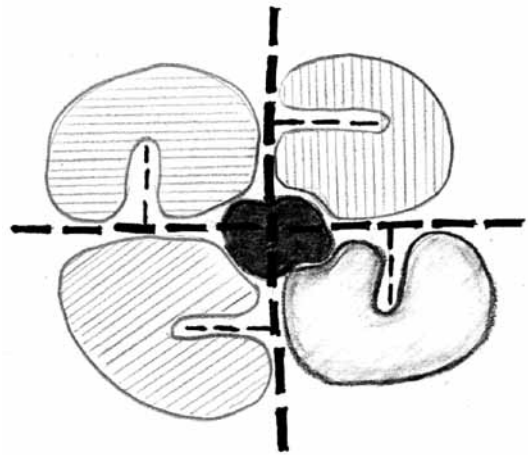

2 pav. Pamatiniai miesto modeliavimo elementai

Fig. 2. The basic elements of city modelling

paremtas socialiniais procesais, plataus konteksto matymu ir ypatingo dėmesio skyrimu detalėms – siūloma miesto formavimo teorija apima nuo metropolinių regionų iki gyvenamojo būsto vidaus patalpų kūrimo (žr. Alexander 1977). Jo teigimu, miesto teisės aktai ar bendrieji planai sukurti negali, miestas kuriamas organiškai palaipsniui: kiekvienas statinys, nesvarbu, didelis ar mažas, turi didelę įtaką miesto formavimui. C. Alexander akcentuoja bendruomenių ir kaimynijų formavimą, kurios jungdamosi, bet tuo pačiu išlaikydamos savą charakterį, kuria miestą. Architekto urbanisto nuomone, norint puoselėti vietos kultūras ir subkultūras yra būtina dalinti miestą į atskiras teritorijas, kurios būtų apribotos, nes tik taip bus sąlygos formuoti skirtingai gyvenamajai aplinkai (3 pav.). C. Alexander pabrėžia kaimynijų sankirtos taškų svarbą, nurodydamas, kad juose turi būti formuojamos susirinkimo vietos ir vartai į atskiras kaimynijas. Susirinkimo vietos, pavyzdžiui, aikštės, turi būti ypatingai gerai apžvelgiamose ir pasiekiamose vietose, greta svarbių visuomeninių objektų. C. Alexander požiūris pasižymi plačiu matymu, gebėjimu suvokti miesto viziją nuo pastato iki regiono – jis siūlo miestą modeliuoti etapais, pasitelkiant vietines bendruomenes kaip svarbiausią varomąją jėgą.

R. Krier, kaip ir C. Sitte, savo tyrimuose didžiausią dėmesį skiria urbanistinėms erdvėms, išskirdamas, kad aikštė ir gatvė yra pačios svarbiausios miesto urbanistinės erdvės. Autorius, išvelgdamas žemėnaudos dominavimo miestų plėtroje problematiką, savo studijomis siūlo modeliuoti miestą atskiromis dalimis jungiant į visumą, svarbiausių urbanistinių erdvių formavimą naudojant kaip pagrindą. R. Krier manymu, urbanistinė erdvė yra geometriškai apribota įvairių projekcijų – urbanistinės erdvės suvokiamumą lemia geometrinių charakteristikų įskaitomumas ir estetinės ypatybės (Krier 1993). Jis akcentuoja, kad skirtingų erdvės tipų estetinės vertės yra nepriklausomos nuo trumpalaikės funkcijos poreikio ir simbolinių interpretacijų, nes jos per amžius nuolat kinta. Todėl autorius teigia, kad aikštės fenomenas turi būti atrastas iš naujo – naujai kuriamos aikštės turi būti ne tik tinkamai, tikslingai įkomponuotos miesto plane, bet ir apdovanotos prasminga funkcija, kaip kad pirmosios aikštės. R. Krier žvelgia į architektūrą kaip į ne tik vidinių, bet ir išorinių simbolinių erdvių kūrimo meną, todėl formuojant urbanistines erdves pastatų architektūra yra neatsietina: priklausomai nuo pastato tipologijos kinta urbanistinės erdvės pjūvis; urbanistinės erdvės charakteris kuriamas net ir tokiomis detalėmis kaip langai. Apibendrinant, R. Krier akcentuoja svarbiausių urbanistinių erdvių reikšmę ir pateikia tai kaip priemonę etapiškai modeliuoti miestus, pabrėžia pjūvio svarbą (4 pav.) formuojant urbanistines erdves.

3 pav. Skirtingų kaimynijų, kaip svarbiausių miesto vienetų, kūrimas

Fig. 3. The development of different neighbourhoods as the main elements of the city

4 pav. Statinio, pjūvio svarba formuojant urbanistines erdves
Fig. 4. The importance of buildings and their sections during the formation of urban spaces

G. Cullen žinomas dėl savito, jautraus žvilgsnio į miesto nominalių erdvių kūrimą. Autorius nagrinėja miesto vizualinį suvokimą žmogiškojo mastelio aspektu, remiantis nominaliais kadrais, gatvių išklotinėmis ir kita. Sąryšio meną (*art of relationship*) jis nurodo kaip priemonę formuoti aplinkai, kuri sujungia visus elementus sukurdamą efektą. G. Cullen pabrėžia, kad nepakanka demografų, sociologų ir kitų specialistų – reikalinga puoselėti vietos dvasią. Tai reiškia, kad įprastų skaičiavimų ir standartų nepakanka, reikia pasitelkti regėjimo pojūtį, kuriuo aplinka suvokiama, o sąryšio menas gali padėti manipuliuojant net smulkiaisiais elementais padėti sukurti vietos dvasią (žr. Cullen 2007).

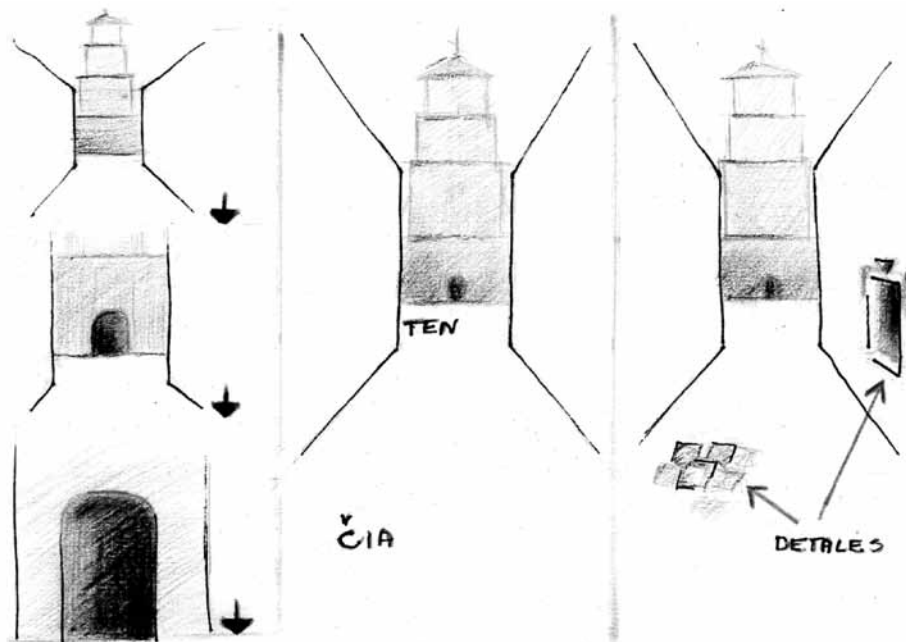
Autorius konstatuoja, kad nesvarbu, ar mes stengsimės daryti įtaką žmogui, ar ne – jis vis tiek patiria emocijas būdamas mieste, skirtingose jo vietose. Todėl geriau stengtis suprasti, kokiais būdais žmogus suvokia aplinką. G. Cullen išskiria tris būdus, kaip žmogus suvokia aplinką: nuoseklus vaizdų kitimas (*angl. serial vision*); buvimo vietos identifikavimas (*angl. here and there*); turinio suvokimas (*angl. fabric*). Nuoseklų vaizdų kitimą jis detalizuoja parodydamas, kaip objektų suvokimui turi įtakos žmogaus

atstumas iki jo, ir kaip tai suprasdami mes galime pasinaudoti formuodami aplinką. Buvimo vietos identifikavimas yra tas faktorius, kuris gali sukurti intrigą: aš esu čia, bet noriu nueiti ten. Autorius ypač detalai pristato turinio suvokimo reikšmę, pabrėždamas ne tik architektūrinių elementų, bet ir medžiagiškumo bei kitų detalių svarbą. Savo studijomis G. Cullen argumentuoja, kad subjektyviam aplinkos suvokimui, miestovaizdžių formavimui galima pasinaudoti tam tikra struktūra, kuria būtų galima kurti vizualinius efektus (5 pav.).

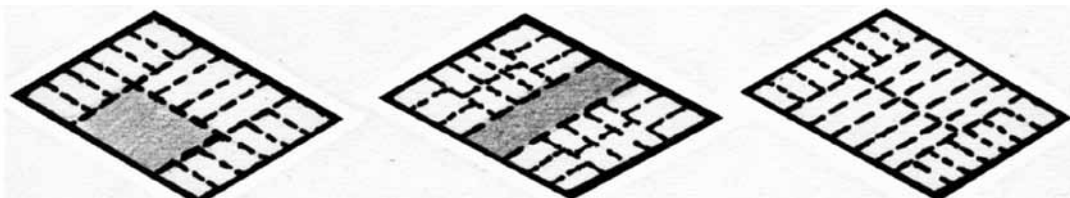
P. Panerai akcentuoja kito urbanistinio darinio svarbą – kvartalo. Vienas svarbiausių jo keliamų klausimų yra kvartalo adaptyvumas, nes svarbu ne tik esamos trijų dimensijų kvartalo charakteristikos, bet ir jo galimybės transformuotis, keisti mastelį. Autorius apibrėžia kvartalą kaip gatvėmis izoliuotą nuo kaimyninių zonų urbanizuotos teritorijos dalį (žr. Panerai 2007). P. Panerai analizuoja kvartalų sistemas, urbanistinį audinį, kaip superpoziciją

nors ir skirtingo mastelio struktūrų, tačiau ryšiais sujungtos visumos, kuri gali būti apibrėžta šiomis loginėmis sistemomis: gatvės kaip jungiantis ir atskiriantis elementas; sudalijimas sklypais, kur pasireiškia viešo ir privataus sektoriaus iniciatyvos; pastatai, talpinantys skirtingas veiklas. P. Panerai atkreipia dėmesį, kad urbanistiniuose projektuose reikėtų didesnę reikšmę skirti ne funkciniais pokyčiams, bet svarbiausioms taisyklėms, kurios nusakytų pagrindą, ant kurio urbanistinis audinys galėtų palaipsniui formuotis: šiuolaikinis urbanistinis planavimas turėtų numatyti esamų urbanizuotų teritorijų ateitį ir įvertinti naujos statybos joje galimybes. Taigi, P. Panerai pabrėžia urbanistinio audinio ir jo sudėtinio elemento – kvartalo – svarbą. Tačiau miesto modeliavimo aspektu jis aktualizuoja ne estetines, kompozicines, o gebėjimo transformuotis ir adaptuotis vertes (6 pav.).

Apžvelgus Vakarų Europos autorius ir susisteminius jų atliktus tyrimus, išryškėja svarbiausi miesto modeliavimo principai, kurie pateikiami 1 lentelėje.

5 pav. Miesto dalių modeliavimas remiantis nuosekliu vaizdų kitimu, buvimo vietos identifikavimu ir turinio suvokimu
 Fig. 5. Modelling city parts by taking into consideration a coherent view change, a current place identification and a content perception

6 pav. Urbanistinio audinio (kvartalų, jų sklypų) galimybės adaptuotis prie pokyčių
 Fig. 6. The potential of the urban fabric to adapt to the alterations

1 lentelė. Apžvelgtų Vakarų Europos autorių svarbiausi teoriniai miesto modeliavimo principai

Table 1. The fundamental theoretical city modelling principles according to the reviewed Western Europe authors

Autorius	Mastelis	Miesto modeliavimo svarbiausias principas
C. Sitte	Miesto istorinis branduolys	URBANISTINIŲ ERDVIŲ FORMAVIMAS Urbanistinė erdvė yra svarbiausias miesto elementas. Ją reikia modeliuoti remiantis antikinių miestų modeliais, jungti į sistemas.
Le Corbusier	Miestas, centrinė miesto dalis	GEOMETRIJA KAIP PAGRINDINĖ PRIEMONĖ KURIANT FUNKCIONALŲ MIESTĄ Tiesi linija, vertikalė, horizontalė, status kampas – tai svarbiausios miesto modeliavimo priemonės, kurios turi padėti sukurti gatves kaip inžinerijos šedevrus.
C. Alexander	Miestas sistemoje, miestas miesto dalis	PAKOPINIS MIESTO MODELIAVIMAS Miestus reikia modeliuoti nuo regioninio lygmens iki konkretaus statinio. Didžiausias dėmesys turi būti skiriamas kaimynijos, kaip atskiro vieneto, formavimui, įtraukiant bendruomenes.
G. Cullen	Miesto dalis	VIZUALINIŲ EFEKTŲ KŪRIMAS Vizualinis miesto suvokimas skirtingame mastelyje turi būti naudojamas kaip priemonė modeliuoti miestą, kuris turėtų savą identitetą, vietos dvasią.
R. Krier	Miestas, miesto dalis	URBANISTINIŲ ERDVIŲ SISTEMOS MODELIAVIMAS Svarbiausios urbanistinės erdvės yra aikštės ir gatvės – nuo jų turi būti pradamas modeliuoti miestas.
P. Panerai	Miesto dalis	URBANISTINIO AUDINIO (KVARTALŲ) ADAPTYVUMAS Šiuolaikiniame pasaulyje poreikiai greitai kinta, todėl ne pastovios estetinės ar funkcinės vertės yra svarbios, o struktūros transformavimo galimybės.

Nors apžvelgiamų autorių tyrimo objektai yra skirtingi, išryškėja šios juos vienijančios miestų modeliavimo gairės:

1. Miestas turi atliepti nūdienos poreikius, todėl jis turi gebėti kisti, išlaikydamas savo unikalias vertes.
2. Socialinė ir kultūrinė terpė tampa svarbesnė nei ekonominiai ar politiniai faktoriai, nes visuomenė turėtų kurti savą miestą – miestas tarnauja bendruomenei, o trumpalaikės funkcijos yra kintančios.
3. Miestas turi būti modeliuojamas etapais: nuo regioninio konteksto iki urbanistinės erdvės vieneto.
4. Svarbiausios miesto urbanistinės erdvės (pagrindinės aikštės ir gatvių erdvės) yra pamatiniai miestų modeliavimo elementai.
5. Vizualumas yra neatsietina miesto savybė, todėl modeliuojant miestą reikia modeliuoti ir jo vaizdus skirtingame mastelyje – vaizdai turi kurti žmonėms teigiamas emocijas.

Miestų modeliavimo teoriniai principai Lietuvoje

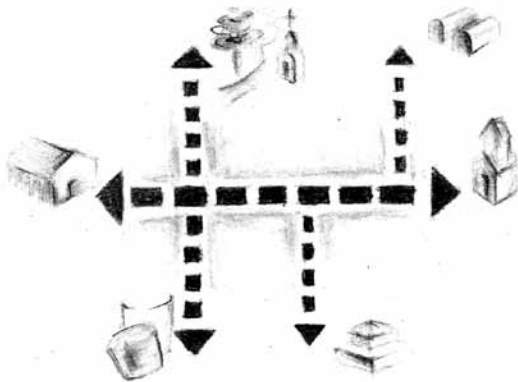
Teigiama, kad architektūros įvadas Lietuvoje galėjo būti dėstomas jau XVI a. Vilniaus universitete, tačiau tik 1943 m. buvo įteikti diplomai pirmiesiems inžinieriams architektams, o 1932 m. Kauno Politechnikos institute buvo įvestas Miestų planavimo kursas. 1944 m. buvo įkurta Miestų planavimo katedra, o jau nuo 1949 m. diplominiai projektai buvo pradėti skirstyti į pastatų projektavimo ir miestų planavimo (žr. Abramauskas 1974). Nors per daugelį

metų Miestų planavimo katedra keitė savo pavadinimą ne kartą bei iš Kauno Politechnikos instituto persikėlė į dabartinį Vilniaus Gedimino technikos universitetą, tačiau išlaikė savo, kaip būsimų miestų planuotojų, vėliau architektų urbanistų paruošėjos, pozicijas.

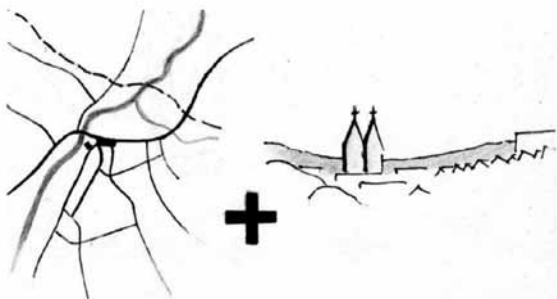
Nė amžiaus nesiekianti urbanistikos mokykla Lietuvoje išugdė gausybę specialistų. Pastebėtina, kad dauguma tų asmenybių, kurios augo kaip specialistai XX a. antroje pusėje, susiformavo kaip miestų planuotojai dėl vyravusios mūsų mokyklos krypties bei politinės, ekonominės aplinkos ir kitų sąlygų. Nors susidomėjimo urbanistinio projektavimo kryptimi būta ir XX a., tačiau ši kryptis ypač išryškėjo XX–XXI a. sandūroje, padidėjo dėmesys urbanistiniams kompleksams, urbanistinėms erdvėms ir kitiems architekto urbanisto sprendžiamais klausimams, o urbanistinio planavimo svarba sumažėjo, galima teigti, kad jį pakeitė teritorijų planavimas. Šiandien Vilniaus Gedimino technikos universitetas ruošia architektus urbanistus, kurie, remiantis A. Vyšniūno nuomone, sprendžia miesto aplinkos erdvinio formavimo ir urbanistinės morfologijos uždavinius (žr. Vyšniūnas 2013). Taigi, kokie yra svarbiausi miestų modeliavimo sampratos bruožai Lietuvoje?

K. Šešelgiui miestas – ne vien organiškai tarp savęs susietų funkcinų elementų visuma, bet ir harmoningas meno kūrinys, kuris skatina teigiamas žmonių emocijas, ugdo pagarbą ir meilę miestui. Jo nuomone, urbanistinė kompozicija nėra savitiksle, pagrindinis ir pastoviausias jos vertintojas – nuolatinis gyventojas. Taigi, miesto erdvės

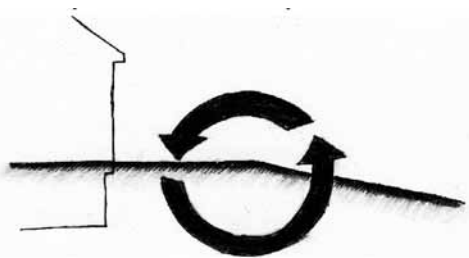
meninis formavimas turi ne tiek reprezentacinę, kiek socialinę auklėjamąją reikšmę. K. Šešelgis nurodo, kad reikšmingiausi miesto kompozicijai yra architektūros ir urbanistikos paminklai – miesto vidaus erdvės kompozicija priklauso nuo jo plano struktūros: tiek viena, tiek kita turi būti vieninga. Profesorius teigia, kad socialinės ir ekonominės sąlygos, miesto profilis, technikos pažanga, statybinės tradicijos, gamta, klimatas daro įtaką miesto vaizdai. Miesto erdvinės kompozicijos individualieji bruožai atsiskleidžia siluete ir panoramose, kuriuos funkcija keičia, nes miesto profilis

7 pav. Miesto modeliavimas remiantis fizinių ryšių kūrimu
Fig. 7. City modelling based on the development of physical connections

8 pav. Miesto modeliavimas remiantis miesto formos – plano ir vaizdo kūrimu
Fig. 8. City modelling based on the execution of the urban form – plan and the image

9 pav. Miesto modeliavime svarbios ne tik antžeminės, bet ir požeminės erdvės
Fig. 9. In city modelling, it is important to take into account the overground as well as the underground spaces

lemia miesto vaizdą: mokslo ir mokymo centras; industrinis, kurortinis ar administracinis miestas (žr. Šešelgis 1975, 1996a, 1996b). K. Šešelgio miesto modeliavimo sampratos išskirtinis bruožas yra miesto užstatymo, erdvių kompozicijos sąsajos su pėsčiųjų ir transportu besinaudojančiu keleivių judėjimo trasomis pabrėžtinumas (7 pav.).

A. Miškinio tekstuose rečiau sutinkama urbanistinės kompozicijos sąvoka nei K. Šešelgio. Jis vartoja miesto formos sąvoką, kuri apibrėžia miesto planą ir vaizdą. A. Miškinio nuomone, miesto funkcijos, dydis, gamtinė situacija, miesto atsiradimo laikas, urbanistinės raidos ypatumai yra veiksniai, lemiantys miesto formą. Funkcijos, dydžio ir gamtinės situacijos veiksnių išraiška kiekvienoje vietoje skirtinga, tad ir miesto vaizdas – individualus. Autoriaus teigimu, miesto vaizdas gali iš esmės keistis dėl politinių, socialinių, ekonominių veiksnių, todėl miesto plano nepakanka, reikalingas miesto modelis – tūrinės ir erdvinės kompozicijos formavimo pagrindinės kryptys (žr. Miškinis 1991, 2005). A. Miškinio pozicija išskirtinė tuo, kad yra pabrėžiamas miesto (ne tik atskiro jo fragmento) modelio poreikis, kuris išreiškiamas plano ir vaizdo visuma – miesto forma (8 pav.).

P. Juškevičius taip pat kaip ir K. Šešelgis akcentuoja miesto funkcionaliąją pusę. Jam miestas – gyvenamoji vietovė, kuri yra politinis, organizacinis, kultūros, paslaugų ir kitoks jį supančios teritorijos centras; gyvenamojoje vietoje vyrauja antropogeninė aplinka, naudojama daug intensyviau negu gretimos jam erdvės; miestas – nepetraukiamo užstatymo teritorija (žr. Juškevičius 2003). Profesorius pabrėžia, kad miestas yra sistema, susidedanti iš posistemių, viena jų – erdvinė struktūra, nes praktiškai kiekvienam poreikiui realizuoti ir funkcijai vykdyti reikalingos fizinės ir technologinės struktūros, t.y. žemės sklypai, statiniai, techninė, inžinerinė ir kitokia įranga bei visa tai statančios, naudojančios, prižiūrinčios įmonės. Autoriaus nuomone, erdvinė struktūra apima požeminę ir antžeminę erdvės, t. y. fizinę struktūrą kartu su statinių, teritorijų paskirtimis, t.y. su funkcine struktūra (žr. Juškevičius *et al.* 2013). P. Juškevičius estetinius ir kompozicinius miesto aspektus vertina kaip labai prieštarigus, individualius. Jo miesto modeliavimo sampratos išskirtinumas yra ne tik fizinės ir funkcinės struktūrų sąveika, bet ir erdvinės struktūros, kaip ne tik antžeminės, bet ir požeminės erdvės suvokimas (9 pav.).

J. Vanagas taip pat žvelgia į miestą kaip į sudėtingą kompleksinę organizmą, o urbanistinę kompoziciją apibrėžia kaip tikslingą miesto arba jo dalies organizavimą, kurio metu, atsižvelgiant į esamas ir siūlomas sąlygas, ieškoma racionaliausio funkcinio, visuomeninio, ūkinio ir architektūrinio bei meninio sprendinio. Profesorius akcentuoja,

kad urbanistinė kompozicija yra daugialypė sistema; plačiau prasme ji apima kelis miesto lygmenis – nuo pavienių miesto ansamblių, panoramų, miesto architektūrinės kompozicijos visumos iki viso regiono kraštovaizdžio meninės estetikos. Jis nurodo, kad urbanistinė kompozicija gali būti suprantama dviem aspektais: pirma – grynai kaip estetiškai suformuota plano sandara ir antra – kaip vizualinis suvokimas natūroje (žr. Vanagas 2003, 2008). J. Vanago požiūris pasižymi tuo, kad miesto modeliavimo estetiniai principai neatsiejami nuo funkcinių ir yra itin plačiai žvelgiama į urbanistinės kompozicijos sampratą – nuo regiono lygmens iki urbanistinio komplekso.

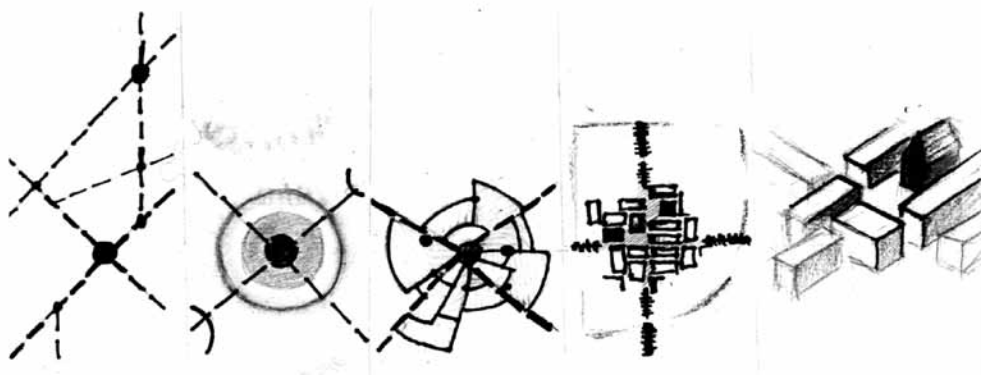
Z. J. Daunora, taip pat kaip ir prof. K. Šešelgis, J. Vanagas, P. Juškevičius skiria ypatingą dėmesį miesto, kaip miesto sistemos elemento, tyrimams. Taigi, profesoriaus požiūris į miesto modeliavimą taip pat pasižymi kompleksškumu, kurį ypač atspindi autoriaus urbanistinio planavimo ir projektavimo sampratos. Jis urbanistinio planavimo sričiai priskiria miesto ar didmiesčio, taip pat jo stambių dalių bendrojo plano dviejų dimensijų skalėje nustatomą funkcinę ir kompozicinę struktūrą, viešųjų erdvių sistemą, miestovaizdžių formavimo principus, charakterizuojančius urbanistinę idėją. O urbanistinį projektavimą autorius pristato kaip nuosekliai plėtojamą procesą, einantį nuo bendresnių urbanistinių užduočių iki konkrečių atskiro pastato architektūros sprendinių (žr. Daunora 2008).

Prof. Z. J. Daunora, kartu su prof. A. Vyšniūnu ir S. Kirvaitiene tirdamas vizualinio identiteto apsaugos ir plėtros galimybes Vilniaus mieste, pasiūlė tam tikrus miesto modeliavimo etapus, pagal kuriuos būtų kuriama konceptuali vizualinio įvaizdžio formavimo strategija, joje būtų skiriamas dėmesys darnesnei gamtinės ir urbanistinės morfostruktūros sąveikai, individualių miesto vizualinio identiteto bruožų apsaugai, bei būtų lokalizuojami objektai, grindžiami kompozicinėmis miesto plėtros idėjomis (žr. Daunora 2004).

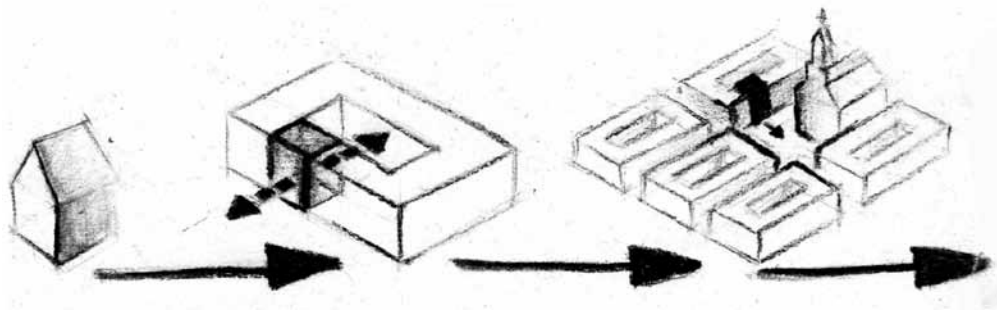
Taigi, Z. J. Daunora pabrėžia miesto modeliavimo etapais poreikį, nuoseklų miesto formavimą nuo dviejų iki trijų dimensijų – nuo miesto miestų sistemoje, miesto struktūrinių vienetų identifikavimo iki urbanistinio komplekso ir urbanistinės erdvės vieneto. Miesto modeliavimo kompleksškumas, pakopiškumas pasireiškia K. Šešelgio, J. Vanago ir ypač Z. J. Daunoros tyrimuose (10 pav.).

Lyginant su kitais chrestomatiniiais Lietuvos autoriais (K. Šešelgiu, J. Vanagu, P. Juškevičiumi, A. Miškiniu, Z. J. Daunora), V. Jurkštas yra vienas pirmųjų autorių Lietuvoje, pradėjusių nagrinėti atskiras miestų dalis (didžiausią dėmesį skiria miestų istoriniams branduoliams). Autorius teigia, kad miesto kompozicijos įvertinimas yra pastatų vaidmens joje įvertinimas, todėl kompozicijos nėra, kol miestas nepastatytas – pastatai yra miesto kūnas. Studijuodamas istorinius branduolius autorius pabrėžia, kad miesto kompozicijos charakteris, jos suvokimas turi būti analizuojamas iš stebėtojo pozicijos, istorinio branduolio atveju – pėsčiojo pozicijos. Kaip svarbiausią urbanistinio darinio suvokimo aspektą jis nurodo aplinkos pažinimą – architektūrinės erdvės ypatybių išstudijavimą ir vertybių nustatymą (žr. Jurkštas 1994). Jis priėjo išvados, kad individualius kompozicijos bruožus turi tos erdvės kompozicijos, kurios yra pasiekusios harmoningą visumą ir paprastai turi architektūrinį akcentą. Analizuojant V. Jurkšto studijas, pabrėžtina, kad autoriaus ypatybė yra pastato, kaip miestą formuojančio elemento, išskyrimas – kompleksinis ryšys tarp pastato ir miesto (11 pav.).

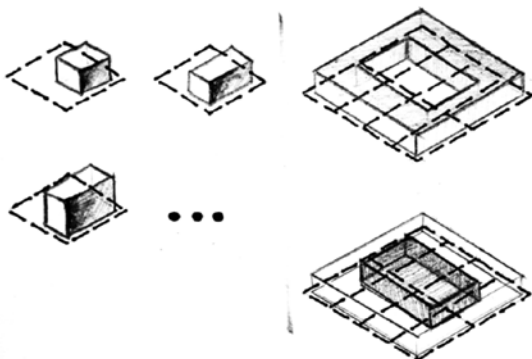
D. Dijokienė taip pat studijuoja miestų istorinę aplinką – istorinius priemiesčius. Ji nurodo, kad miestų istorinei aplinkai ypač svarbu, kad joje gyvenimas būtų dialogu, o ne konfliktu (joje gyvenantys žmonės turėtų vertinti savitumus). Autorė siūlo skaidyti urbanistinį darinį mažiausiai į dvi dalis: struktūrą, nusakančią techninius parametrus, ir formą, labiau paklūstančią meniškiesiems nei praktiškiems poreikiams. D. Dijokienė pažymi, kad įvairūs autoriai

10 pav. Pakopinis miesto modeliavimas
Fig. 10. Stage-by-stage approach to city modelling

11 pav. Pastato vaidmens miesto modeliavime reikšmingumas
 Fig. 11. The significance of the role of the building in city modelling

12 pav. Užstatymo morfologinis tipas kaip vienas svarbiausių fizinės miesto formos modeliavimo elementų
 Fig. 12. Morphotype as one of the fundamental elements of urban form modelling

akcentuoja skirtingus elementus, reikšmingus miestovaizdžio formavimui. Tačiau jos nuomone, plano, užstatymo ir tūrinės erdvinės kompozicijos savitumų analizė yra būtina norint suvokti visumą, išskirti urbanistinio audinio ypatumus (žr. Dijokienė 2009). Analizuodama istorinius priemiesčius architektė urbanistė identifikavo urbanistinius ypatumus remdamasi gatvių ir aikščių tinklu, posesijų struktūra, kvartalais, užstatymo morfotipais, statinių kompleksais ir ansambliais, medžiagiškumu, gamtinių sąlygų ypatumais, panoramomis ir siluetais, kompoziciniais ryšiais su senuoju miesto branduoliu. D. Dijokienė siūlo kompleksinę urbanistinės sandaros ypatumų analizę (ypač svarbi ir V. Jurkštui bei A. Miškiniui), kurioje neatsiejamas plano ir vaizdo ryšys.

A. Vyšniūnas, kaip ir anksčiau minėtieji autoriai, daugiau nagrinėja miesto dalis nei visą miestą. A. Vyšniūnas pabrėžia ne tik urbanistinės kompozicijos, miestovaizdžių, siluetų, panorama, nominalaus kadro, gatvių išklotinių svarbą, bet ir urbanistinės erdvės bei užstatymo morfotipo. Profesorius erdvinę struktūrą apibrėžia kaip miesto augimo evoliucinio proceso rezultatą, kuriam ypatingą reikšmę turi didėjantys užstatymo tankumas ir intensyvumas – nuo

užstatymo morfotipo neatsiejami rodikliai. Autorius teigia, kad jei sklypo juridinis statusas nesikeičia, didėja užstatymo intensyvumas, o užstatymo tankumas tiesiogiai susijęs su morfotipu – vienas morfotipas evoliuciniu būdu keičia kitą ir taip palaipsniui kinta kompozicijos raiškumas. Taip pat ypač svarbus yra autoriaus teiginys, kad miesto urbanistinės erdvės lemia miesto individualumą (žr. Vyšniūnas 2000). A. Vyšniūnas akcentuoja užstatymo morfotipo transformacijų galimybes ir urbanistinės erdvės reikšmingumą modeliuojant miestus ir jų dalis.

I. Alistratovaitė – Kurtinaitienė taip pat pabrėžia užstatymo morfotipo svarbą. Jos nuomone, urbanistiniu morfologiniu struktūros užstatymo tipu arba tiesiog užstatymo morfologiniu tipu laikoma tūrinė – erdvinė objektų (pastato, statinio, komplekso, įrenginių ir pan.) kompozicija miesto struktūros vienetu (sklypo, kvartalo, jų grupės ir pan.), jos išsidėstymas teritorijoje pagal jai būdingus užstatymo ypatumus – užstatymo morfologiniais tipais atskleidžiami urbanistinių elementų (užstatymo) kompoziciniai ypatumai bei gamtinių elementų įtaka jiems (žr. Alistratovaitė 2004). Taip pat autorė priėjo išvados, kad masės (užstatymo) ir erdvės (visuomeninės) dimensijos, kartu su socialine funkcija bei jų kompozicija miesto struktūroje yra pagrindas fizinės miesto formos modeliavimui (žr. Alistratovaitė – Kurtinaitienė 2015). I. Alistratovaitė – Kurtinaitienė Lietuvos autorių kontekste išskirtinę svarbą teikia užstatymo morfologiniam tipui kaip vienam svarbiausių fizinės miesto formos modeliavimo elementų (12 pav.).

XXI a. Lietuvoje ypač suintensyvėjo ne viso miesto, o atskirų jo dalių, elementų, aspektų tyrimai. Reikšmingi ne tik minėtieji A. Vyšniūno, I. Alistratovaitės – Kurtinaitienės, D. Dijokienės, bet ir kitų autorių darbai: S. Kirvaitienės miesto įvaizdžio formavimo galimybių ir uždavinių plėtojant centro aplinką tyrimai (žr. Kirvaitienė 2007); T. Butkaus kultūrinių funkcijų raiškos miesto erdvinėje struktūroje tyrimai (žr. Butkus 2008); S. Mozūriūnaitės urbanistinių funkcijų mutacijų poveikio miesto istorinės aplinkos kaitai

tyrimai (žr. Mozūriūnaitė 2012); J. Bučio miesto lokalių centrų funkcinės ir kompozicinės struktūrų sąveikos tyrimai (žr. Bučys 2013) ir kt. autorių darbai. Pastarąjį dešimtmetį išaugo susidomėjimas miesto urbanistine erdve, ypač aikštėmis. Vienas ryškiausių darbų apie miesto urbanistines erdves yra T. Grunskio sociokultūrinio konteksto įtakos miesto visuomeninių erdvių formavimui tyrimas (žr. Grunskis 2002).

T. Grunskis pabrėžia miesto visuomeninių erdvių sistemą – pagrindines tarpusavyje susijusias miesto visuomenines erdves, kurios lemia miesto estetinį, struktūrinį ir kognityvinį tapatumą – miesto pagrindinių visuomeninių erdvių visumą, susiklosčiusią kaip ilgalaikis europietiško miesto sociokultūrinės raidos rezultatas (žr. Grunskis 2002). Jis įžvelgia 3 lygmenų miesto erdvės formavimo

problematiką, kurios vienas iš lygmenų yra aplinkos kūrimas – kompozicijos kaip užduoties konkrečiai erdvei formavimas. T. Grunskis siūlo kriterijų sistemą miesto visuomeninių erdvių sistemai tirti ir vertinti, kurios specifinis bruožas – kompozicinių-antropologinių kriterijų grupė. Šiai grupei jis priskiria istorijos, erdvės kokybės, erdvės semantikos, erdvės koncepcijos, dominuojančio erdvės pobūdžio, santykio su dominuojančiu objektu – simboliu, sociokultūrinės erdvės prototipo kriterijus. T. Grunskis bene pirmasis Lietuvoje autorius, kuris akcentuoja sociokultūrinio konteksto svarbą miesto modeliavime, įveda daugiau nei 3 dimensijų požiūrį į miesto urbanistines erdves.

Apžvelgus lietuvių autorius ir susisteminius jų atliktus tyrimus, išryškėja svarbiausi teoriniai miesto modeliavimo principai, kurie pateikiami 2 lentelėje.

2 lentelė. Nagrinėtų Lietuvos autorių svarbiausi teoriniai miesto modeliavimo principai
Table 2. The fundamental theoretic principles and tools of stage-by-stage city modelling

Autorius	Mastelis	Miesto modeliavimo svarbiausias principas
K. Šešelgis	Miestas sistemoje, miestas	FIZINIŲ RYŠIŲ KŪRIMAS Miesto užstatymas, jo erdvių kompozicija turi būti susieta su pėsčiųjų ir transportu besinaudojančių keleivių judėjimo trasomis.
A. Miškinis	Miestas, istorinė miesto dalis	MIESTO FORMOS KŪRIMAS Miesto plano nepakanka – miestas turi būti modeliuojamas. Miesto forma yra plano ir vaizdo visuma.
J. Vanagas	Miestas sistemoje, miestas	FUNKCINIŲ IR MENINIŲ SPRENDINIŲ SAMPLAIKA Turi būti tikslinga architektūrinių meninių ir funkcinių sprendimų organizacija nuo regioninio lygmens iki urbanistinio komplekso.
P. Juškevičius	Miestas sistemoje, miestas	FIZINĖS IR FUNKCINĖS STRUKTŪRŲ SĄVEIKA Fizinė struktūra, kaip antžeminių ir požeminių erdvių visuma, turi realizuoti funkcinius poreikius.
Z. J. Daunora	Miestas sistemoje, miestas, miesto dalis	PAKOPINIS MIESTO MODELIAVIMAS Miesto urbanistinė idėja turi būti nuosekliai charakterizuojama nuo dviejų iki 3 dimensijų sprendinių. Tokiu būdu būtų pasiekama gamtinės ir urbanistinės morfostruktūrų darni sąveika.
A. Vyšniūnas	Miesto dalis	URBANISTINIŲ ERDVIŲ FORMAVIMAS Urbanistinės erdvės lemia miesto individualumą, todėl jos yra svarbiausias elementas modeliuojant miestą. Jų formavime ypatingą vaidmenį atlieka užstatymo morfotipas ir jo transformacijos.
V. Jurkštas	Miesto istorinis branduolys	PASTATAS Ą MIESTAS Miesto kompozicijos įvertinimas yra pastatų vaidmens joje įvertinimas; tūrio ir erdvės santykis Ą pastato vaidmuo kompozicijoje Ą miesto kompozicija.
I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė	Miesto centrinė dalis	UŽSTATYMO MORFOLOGINIŲ TIPŲ YPATUMAI Masės (užstatymo) ir erdvės (visuomeninės) dimensijos, kartu su socialine funkcija bei jų kompozicija miesto struktūroje yra pagrindas fizinės miesto formos modeliavimui.
D. Dijokienė	Miesto istoriniai priemiesčiai	URBANISTINIŲ YPATUMŲ IDENTIFIKAVIMAS, PUOSELĖJIMAS IR PANAUDOJIMAS Plano ir vaizdo ryšys urbanistinių darinių modeliavime yra neatsietini – jų vertybės turi būti puoselėjamos taip, kad ne tik būtų išlaikomos vietos dvasia, bet ir atitiktų vietos gyventojų lūkesčius, požiūrį, kultūrą.
T. Grunskis	Miesto dalis	SOCIOKULTŪRINIS KONTEKSTAS KAIP PRIEMONĖ SUPRASTI IR ĮPRASMINTI MIESTO ERDVES Miestas atspindi visuomenės ideologinę koncepciją, todėl sociokultūrinis kontekstas modeliuojant miestą yra ypatingai svarbus – reikalinga suvokti ne tik vietos istoriją, bet ir socialinę – kultūrinę aplinką, kuri diktuoja erdvių koncepciją.

Apibendrinant lietuviškosios urbanistikos mokyklos atstovus, identifikuotinos šios išvados:

1. Miesto, jo dalių modeliavime plano ir vaizdo ryšys yra neatsiejamas.
2. Miesto modeliavimui turi įtakos ekonominiai, socialiniai, politiniai procesai, nūdienos visuomenės kultūrinė samprata ir raiška.
3. Urbanistinė kompozicija yra svarbiausia miesto modeliavimo, kaip architekto įrankio, priemonė, kuri gali būti suvokta dvejomis arba trijomis dimensijomis ir taikytina nuo regioninio iki urbanistinio komplekso mastelio vieneto. Urbanistinė kompozicija sietina su miesto funkcionalumu, kaip įvairiapusių ryšių kūrimas.
4. XX–XXI a. sandūroje Lietuvoje išryškėja lūžis: miesto, kaip visuminio objekto, modeliavime suintensyvėjo atskirų jo elementų tyrimai.
5. Išskirtinos trys pagrindinės tyrimo objektų grupės Lietuvoje: smulkiųjų miesto elementų – užstatymo morfotipo, urbanistinės erdvės, statinio ryšio su aplinka; miesto dalių – centro ir istorinės dalies teritorijos; miesto – siluetų, panoramų, miestovaizdžių, miesto miestų sistemoje.
6. Nors yra ryškus miesto modeliavimo etapiškumo poreikis, tačiau Lietuvoje nėra šia tema parengtų studijų: tyrimai atliekami miesto arba jo dalies mastelyje, nuosekliai nejungiant.

Lietuvos ir Vakarų Europos miestų modeliavimo teorinių principų panašumai ir skirtumai

Apžvelgus autorius išryškėjo, kad C. Alexander ir Le Corbusier mintys Lietuvoje turėjo daugiau įtakos XX a. – ši tendencija yra neatsietina nuo buvusio sovietinio režimo, kuriam buvo svarbiausi funkcionalumo, homogeniškumo, klasteriškumo principai, o minėtų autorių idėjos atspindi šiuos principus. C. Sitte, R. Krier, G. Cullen, P. Panerai idėjos Lietuvoje tapo ypač svarbios pastaraisiais dešimtmečiais, kadangi Lietuvoje pradėta skirti didesnę dėmesį miestų centrinėms dalims, urbanistinėms erdvėms, miestų savitumo paieškoms.

Apibendrinant, skirtingais aspektais išskirtinos šios pagrindinės užsienio autorių grupės:

1. C. Alexander, Le Corbusier, P. Panerai: miesto funkcionalumas ir ryšys su jo fizine forma;
2. C. Sitte, R. Krier, G. Cullen: miesto urbanistinės erdvės ir jų sistemos kaip miesto modeliavimo pagrindas, o miesto centrinė dalis (ypač istorinė) yra svarbiausias miesto modeliavimo elementas;
3. C. Alexander, R. Krier, P. Panerai: pakopinis miesto modeliavimas.

Lietuvos ir Vakarų Europos autorių idėjas vienija šios mintys:

1. Pakopinio miesto modeliavimo poreikis;
2. Plano bei vaizdo ryšio neatsiejamumas;
3. Miesto centro jo istorinės dalies kaip svarbiausio miesto segmento pabrėžimas;
4. Urbanistinių erdvių kaip svarbiausių elementų miesto modeliavime akcentavimas;
5. Sklypo, jo užstatymo morfologinio tipo ir pastato modeliavimo jame kaip mažiausio miesto modeliavimo elemento, kuris jungiasi į sistemas, išskyrimą.

Lyginant aptartus Lietuvos ir Vakarų Europos autorius, galima išskirti šiuos skirtumus:

1. Vakarų autoriai mažiau akcentuoja funkcionalumo reikšmę nei Lietuvos, žvelgdami į funkciją kaip trumpalaikį reiškinį – išryškinama urbanistinių erdvių ir užstatymo struktūrų prisitaikymo prie pokyčių svarba.
2. Socialinio aspekto, bendruomenių reikšmingumas miestų modeliavime Lietuvos kontekste, palyginus su Vakarų Europos, yra mažai nagrinėtas.
3. Vakarų autoriai nevartoja urbanistinės kompozicijos sąvokos, o Lietuvoje tai yra dažna sąvoka.
4. Lietuvoje, palyginus su Vakarų Europos autoriais, mažai nagrinėtas žmogaus pojūčių aspektas mieste: Lietuvos autoriai vizualinį miesto suvokimą konstruoja remdamiesi daugiau architektūriniais parametrais.
5. Lietuvoje nagrinėjama miestų ir jų dalių urbanistinė raida, o Vakarų autoriai jau kalba apie tai, kaip galima pasinaudoti istoriniu palikimu šiandien ir ką sukurti juo remiantis.

Išvados

1. XXI a. miestams modeliavimo klausimas yra neiginčijamai aktualus siekiant atliepti šiandienos poreikius puoselėjant miestų savitumus. Tačiau dėl aiškios miestų modeliavimo strategijos nebuvimo, fragmentiškų sprendimų šiuo metu miesto modeliavimo kompleksinis klausimas nėra išspręstas.
2. Atlikus Lietuvos architektų urbanistų (K. Šešelgio, A. Miškinio, V. Jurkšto, J. Vanago, P. Juškevičiaus, Z. J. Daunoros, A. Vyšniūno, D. Dijokienės. T. Grunskio, I. Alistratovaitės – Kurtinaitienės) darbų apžvalgą, išryškėjo, kad yra juntamas atotrūkis tarp miesto kontekste, miesto ir jo konkrečių dalių, urbanistinių erdvių modeliavimo: nagrinėjami ir modeliuojami atskiri miesto elementai arba miestas kaip visuma, nesujungiant etapais.
3. Apžvelgus Vakarų Europos architektų urbanistų (C. Sitte, Le Corbusier, C. Alexander, G. Cullen,

3 lentelė. Pakopinio miesto modeliavimo teoriniai principai ir įrankiai

PAKOPINIS MIESTO MODELIAVIMAS				
Miestas sistemoje	Miestas savo įtakos zonoje	Miestas	Miesto struktūrinis vienetas	Urbanistinis kompleksas
Urbanistinė kompozicija gali būti naudojama kaip priemonė				
Miesto modeliavimo teoriniai principai		Pagrindiniai įrankiai		
Gamtinės ir urbanistinės morfostruktūrų darni sąveika; Miesto struktūros atitinka funkcinius poreikius ir įprasmina socialinę, kultūrinę sanklodą; Urbanistinių erdvių sistemos formavimas (pradedant nuo svarbiausių aikščių ir gatvių erdvių modelio); Urbanistinio audinio lankstumas (kvartalų, sklypų struktūrų ir jų parametrų modeliavimas); Pastatų projektavimas įvertinant, kad pastatas yra miesto dalis.		Planas; Panorama; Siluetas; Nominalus kadras; Išklotinė; Pjūvis.		

R. Krier, P. Panerai) tyrimus, pasitvirtino miesto modeliavimo etapais poreikis. Lyginant Lietuvos ir Vakarų Europos autorius, pastebimos tos pačios tendencijos: miesto kaip funkcionuojančios sistemos kontekste samprata; miesto plano ir vaizdo neatsiejamumas; urbanistinės erdvės ir urbanistinio audinio kaip svarbiausių miesto elementų tyrimai.

4. Tačiau, lyginant Lietuvos ir Vakarų Europos autorius, pabrėžtinai Vakaruose skiriamas didesnis dėmesys nei Lietuvoje socialinio konteksto ir vizualinio efekto klausimams. Be to, Vakaruose nėra vartojama urbanistinės kompozicijos sąvoka, o į funkcinius parametrus yra žvelgiama kaip į laikinius – svarbesnis yra urbanistinio audinio adaptyvumo klausimas.
5. Taip pat nagrinėjant Lietuvos ir Vakarų Europos autorių ryšį, pastebėtina, kad C. Alexander ir Le Corbusier Lietuvai buvusias svarbias idėjas XX a., pastaraisiais dešimtmečiais keičia C. Sitte, R. Krier, G. Cullen ir P. Panerai mintys. Galima teigti, kad XX a. vyravusių funkcionalumo kryptį miesto modeliavime XXI a. keičia miesto savitumo paieškų kryptis.
6. Atsižvelgiant į atliktą tyrimą, išskirtini svarbiausi miesto modeliavimo principai ir įrankiai, pagrįsti pakopiniu miesto modeliavimu, kurie pateikti 3 lentelėje.
7. Apibendrinant, tyrimo rezultatai apibrėžė ne tik vėraujančius miestų modeliavimo teorinius principus, bet ir išryškėjo miestų modeliavimo problematika: Lietuvoje yra reikalinga pakopinė miestų modeliavimo metodika, kuri padėtų formuoti miestus etapais nuo regioninio masto iki urbanistinės erdvės vieneto. Siekiant parengti pakopinę miestų modeliavimo metodiką, yra reikalingi išsamesni miestų modeliavimo principų tyrimai.

Interesų deklaracija

Nėra jokių finansinių, profesinių ar asmeninių interesų su kitomis suinteresuotomis organizacijomis ar asmenimis.

Literatūra

- Abramauskas, S. 1974. Iš architektūros dėstymo Lietuvoje istorijos, *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai XIII(3)*: 65–90.
- Alexander, C. 1977. *The pattern language*. New York: Oxford University Press.
- Alištravaitė, I. 2004. *Morfologinės struktūros transformacijos centriniame miesto rajone (Lietuvos pavyzdžiu)*: daktaro disertacija. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Vilnius, Lietuva.
- Alištravaitė-Kurtinaitienė, I. 2015. Aikštė kaip urbanistinės erdvės tipas. Tarp socialinės funkcijos ir erdvių dimensijų, *Miesto architektūra. Erdvės, formantai, akcentai [straipsnių rinkinys]*: 71–103. Vilnius: VDA leidykla.
- Bučys, J. 2013. *Miesto lokalių centrų funkcinės ir kompozicinės struktūrų sąveika*: daktaro disertacija. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Vilnius, Lietuva.
- Butkus, T. 2008. *Kultūrinių funkcijų raiška miesto erdvinėje struktūroje*: daktaro disertacija. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Vilnius, Lietuva.
- Cullen, G. 2007. *The concise townscape*. Oxford: Elsevier/Architectural Press.
- Daunora, Z. J. 2008. Urbanistikos mokslo ir studijų vietos Lietuvos klasifikatoriuose paradoksai, *Urbanistika ir Architektūra* 32(4): 221–231.
- Daunora, Z. J.; Kirvaitienė, S.; Vyšniūnas, A. 2004. *Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai*. Vilnius: Technika.
- Dijokienė, D. 2009. *Urbanistinis istorinių priemiesčių paveldas*. Vilnius: Technika. <http://dx.doi.org/10.3846/1642-M>
- Grunskis, T. 2002. *Sociokultūrinio konteksto įtaka miesto visuomeninių erdvių formavimui*: daktaro disertacija. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Vilnius, Lietuva.
- Grunskis, T. 2010. Miesto kompozicijos ir sampratos klausimu, *Urbanistika ir Architektūra* 34(3): 138–150.

- Jurkštas, V. 1994. *Senamiesčių regeneracija. Architektūros harmonizavimo problema*. Vilnius: Technika.
- Juškevičius, P. 2003. *Miestų planavimas*. Vilnius: Technika. <http://dx.doi.org/10.3846/533-S>
- Juškevičius, P.; Burinskienė, M.; Paliulis, G. M.; Gaučė, K. 2013. *Urbanistika: procesai, problemos, planavimas, plėtra*. Vilnius: Technika. <http://dx.doi.org/10.3846/1447-S>
- Kirvaitienė, S. 2007. *Miesto įvaizdžio formavimo galimybės ir uždaviniai plėtojant centro aplinką: daktaro disertacija*. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Vilnius, Lietuva.
- Krier, R. 1993. *Urban space*. New York: Rizzoli International.
- Le Corbusier. 1987. *The city of tomorrow and its planning*. Mineola: Dover publications.
- Miškinis, A. 1991. *Lietuvos urbanistika: istorija, dabartis, ateitis*. Vilnius: Mintis.
- Miškinis, A. 1994. *Lietuvos urbanistikos paveldas: genezės ir raidos ypatumai, vertybių išaiškinimas, apsauga ir panaudojimas: habilituoto daktaro disertacijos tezės*. Vilniaus technikos universitetas, Architektūros ir statybos institutas, Vilniaus dailės akademija, Vilnius.
- Miškinis, A. 2005. *Lietuvos urbanistikos paveldas: vertybių įteisinimas, apsauga, tvarkymas (1967–1993)*. Dokumentų rinkinys. Vilnius: Savastis.
- Mozūriūnaitė, S. 2012. *Urbanistinių funkcijų mutacijų poveikis miesto istorinės aplinkos kaitai: daktaro disertacija*. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Vilnius.
- Panerai, P. 2007. *Urban forms: the death and life of the urban block*. Oxford: Architectural Press.
- Sitte, C. 2013. *The art of building cities: city building according to its artistic fundamentals*. Mansfield: Martino Publishing.
- Šešelgis, K. 1975. *Rajoninio planavimo ir urbanistikos pagrindai*. Vilnius: Mintis.
- Šešelgis, K. 1996a. *Lietuvos urbanistikos istorijos bruožai: nuo seniausių laikų iki 1918 m.* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Šešelgis, K. 1996b. *Miestų raida: sąlygos ir rezultatai*. Vilnius: Technika.
- Vanagas, J. 2003. *Miesto teorija*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
- Vanagas, J. 2008. *Urbanistikos pagrindai*. Vilnius: Technika. <http://dx.doi.org/10.3846/982-S>
- Vyšniūnas, A. 2000. *Miesto gyvenamųjų struktūrų rekonstrukcija: mokomoji knyga*. Vilnius: Technika.
- Vyšniūnas, A. 2013. Ar yra skirtumas tarp planuotojo ir urbanisto?, *Structum* 3: 12–17.

XX–XXI CENTURY LITHUANIAN URBAN DESIGNERS AND URBAN PLANNERS ON URBAN MODELLING IN WESTERN EUROPEAN CONTEXT

A. Vėtė

Abstract

The intensification of anti-modernist ideas at the end of the XX c. encouraged a more active interest in the historic urban nucleus, the search for distinctive characteristics and modelling tools. Lithuanian urban designers have been forming their own view of cities and their modelling that is closely related to those of their Western European counterparts. The influence of Western Europe became even more significant after Lithuania regained its Independence. Consequently, in order to understand urban modelling in Lithuania one must understand Western context as well. The article discusses the most significant Lithuanian and Western European urban designers, examines their most important ideas on city modelling.

Keywords: city, urban modelling, composition, urban designer, urban planner.